ప్రచురణార్హమైన

భారతదేశ సర్వోన్నత న్యాయస్థానము

సివిల్ అప్పీల్ అధికార పరిధి

సివిల్ అప్పీల్ నం. 1987/ 2023
(@స్పెషల్ లీవ్ పిటిషన్ (సివిల్) నెం. 6169/2023)
(@ డైరీ నెం. 37735/2022)

జాతీయ రాజధాని భూభాగం ఢిల్లీ మరియు ఇతరులు ..అప్పీలుదారు (లు)

వర్సెస్

సుభాష్ చందర్ ఖత్రి మరియు ఇతరులు. ప్రతివాదు (లు)

తీర్పు

ఎం. ఆర్. షా, న్యాయమూర్తి

1. 15.01.2018న న్యూ ఢిల్లీలోని ఢిల్లీ హైకోర్టు రిట్ పిటిషన్ (సి) నెం. 12143/2015లో ఇచ్చిన ఆక్షేపిత తీర్పు, ఉత్తర్వులపై బాధ మరియు అసంతృప్తి వ్యక్తం చేస్తూ హైకోర్టు ఈ రిట్ పిటిషన్ ను అనుమతించింది. భూ సేకరణ , పునఃవ్యవస్థికరణ మరియు పునరావాసంలో న్యాయమైన పరిహారం మరియు పారదర్శకత చట్టం , 2013 లోని సెక్షన్ 24 (2) ప్రకారం కర్త భూమికి సంబంధించి సేకరణ గడువు ముగిసినట్లు పరిగణించబడుతుందని ప్రకటించింది (ఇకపై దీనిని "చట్టం, 2013" అని పిలుస్తారు) , అయితే , అసలు రిట్ అప్పీలుదారు చట్టం , 2013 ప్రకారం నష్టపరిహారం పొందడానికి అర్హుడని హైకోర్టు అభిప్రాయపడింది , ఢిల్లీ ఎన్ సిటి యొక్క ల్యాండ్ అండ్ బిల్డింగ్ డిపార్ట్ మెంట్ మరియు ఇతరులు ప్రస్తుత అప్పీల్ కు ప్రాధాన్యత ఇచ్చారు.

2. హైకోర్టు జారీ చేసిన ఆక్షేపిత తీర్పు మరియు ఉత్తర్వు ద్వారా, డిపార్ట్ మెంట్ తరపున ఆ భూమిని స్వాధీనం చేసుకున్న నిర్దిష్ట కేసు అని తెలుస్తోంది.అయితే, ఆ తరువాత పూణే మునిసిపల్

కార్పొరేషన్ మరియు అన్. వీఎస్. హరక్చంద్ మిసిరిమల్ సోలంకి మరియు ఇతరులు (2014 యస్ సి సి 183) కేసులో ఈ కోర్టు తీర్పుపై ఆధారపడడం జరిగింది మరియు నష్ట పరిహారం అనే ప్రాతిపదికన చెల్లించబడలేదు, హైకోర్టు రిట్ పిటిషన్ను అనుమతించింది మరియు 2013 చట్టము సెక్షన్ 24 (2) కింద సంబంధిత భూమికి సంబంధించి భూసేకరణ కార్యకలాపాలు రద్దు చేయబడినట్లు పరిగణించబడుతున్నాయని ప్రకటించింది.అయితే, ప్రశ్నార్ధకమైన భూమిని ఇప్పటికే లబ్ధిదారు విభాగం ఉపయోగించుకున్నందున, కొత్త చట్టము ప్రకారం అసలు రిట్ పిటిషనర్కు పరిహారానికి అర్హత ఉంటుందని హైకోర్టు ఆదేశించింది.

2. 1 ఆ విధంగాకూడా ప్రశ్నార్ధకమైన భూమిని స్వాధీనం చేసుకోవడాన్ని ఇప్పటికే ఆ భూమిని కూడా డిపార్ట్ మెంట్ ఉపయోగించుకుంటుందని హైకోర్టు కూడా అంగీకరించింది. అసలు రిట్ పిటిషనర్ కూడా అదే విషయాన్ని అంగీకరించి, 2013 చట్టము ప్రకారం తనకు నష్ట పరిహారం చెల్లించాలని అభ్యర్థించారు. ఒకసారి ఆ భూమిని స్వాధీనం చేసుకుని, వాస్తవానికి 2013 చట్టం అమలులోకి రాకముందు, ఈ కోర్టు నిర్దేశించిన ఇండోర్ డెవలప్మెంట్ అథారిటీ వర్సెస్ మనోహర్ లాల్ మరియు ఇతరుల కేసు. (2020) 8 ఎస్. సి. సి 129 కేసుపై ఆధారపడింది. భూసేకరణ లో ఏదైనా లోపం ఉన్నట్లు పరిగణించబడదు. 366వ పేరాలో ఇది ఈ క్రింది విధంగా గమనించబడింది మరియు పరిగణించబడింది :-

> 366.1. సెక్షన్ 24(1)(a) లోని నిబంధనల ప్రకారం , 2013 చట్టం అమల్లోకి వచ్చిన తేదీ 1-1-2014 నాటికి అవార్డు ఇవ్వబడకపోతే , విచారణలో ఎటువంటి లోపం ఉండదు. 2013 చట్టంలోని నిబంధనల ప్రకారం పరిహారం నిర్ణయించాలి.
>
> 366.2. ఒకవేళ కోర్టు మధ్యంతర ఉత్తర్వుల పరిధిని మినహాయించి ఐదేళ్ల విండో వ్యవధిలో అవార్డు ఆమోదించబడినట్లయితే, 1894 చట్టం కింద 2013 చట్టంలోని సెక్షన్ 24(1)(బి) ప్రకారం దాన్ని రద్దు చేయని ప్రక్రియ కొనసాగుతాయి.
>
> 366.3. స్వాధీనం మరియు పరిహారం మధ్య సెక్షన్ 24(2) లో ఉపయోగించిన "లేదా" అనే పదాన్ని "నార్" లేదా "మరియు" అని చదవాలి. 2013 చట్టంలోని సెక్షన్ 24(2) ప్రకారం భూసేకరణ ప్రక్రియ ప్రారంభం కావడానికి ముందు ఐదేళ్లు లేదా అంతకంటే ఎక్కువ కాలం అధికారుల నిష్క్రియాపరత్వం కారణంగా , భూమిని స్వాధీనం చేసుకోలేదు లేదా నష్టపరిహారం చెల్లించలేదు . మరో మాటలో చెప్పాలంటే, స్వాధీనం చేసుకున్న సందర్భంలో , నష్టపరిహారం చెల్లించకపోతే

ఎటువంటి లోపము లేదు. అదేవిధంగా నష్టపరిహారం చెల్లించి , స్వాధీనం చేసుకోకపోతే ఎలాంటి లోటుపాట్లు ఉండవు.

366.4. 2013 చట్టంలోని సెక్షన్ 24(2) లోని ప్రధాన భాగంలో "చెల్లింపు" అనే వ్యక్తీకరణ కోర్టులో పరిహారం జమ కలిగి ఉండదు. జమ చేయకపోవడం యొక్క పర్యవసానాన్ని సెక్షన్ 24 (2) యొక్క నిబంధనలో ఇవ్వబడింది , ఒకవేళ ఎక్కువ మంది భూస్వాములకు సంబంధించి జమ చేయకపోతే, 1894 చట్టంలోని సెక్షన్ 4 ప్రకారం భూసేకరణకు నోటిఫికేషన్ జారీ చేసిన తేదీ నాటికి లబ్ధిదారులందరూ (భూస్వాములు) 2013 చట్టంలోని నిబంధనలకు అనుగుణంగా నష్టపరిహారానికి అర్హులు. 1894 భూసేకరణ చట్టంలోని సెక్షన్ 31 ప్రకారం ఆ బాధ్యతను నెరవేర్చకపోతే ఆ చట్టంలోని సెక్షన్ 34 కింద వడ్డీ మంజూరు చేయవచ్చు. పరిహారం జమ చేయకపోవడం (కోర్టులో) భూసేకరణ ప్రక్రియను నిలిపివేయడానికి కారణం కాదు. అయిదేళ్లు లేదా అంతకంటే ఎక్కువ కాలం పాటు ఉన్న మెజారిటీ కమతాలకు సంబంధించి జమ చేయని పక్షంలో 1894 చట్టంలోని సెక్షన్ 4 ప్రకారం భూసేకరణకు నోటిఫికేషన్ జారీ చేసిన తేదీ నాటికి , 2013 చట్టం ప్రకారం భూయజమానులకు నష్టపరిహారం చెల్లించాలి.

366.5. 1894 చట్టంలోని సెక్షన్ 31(1) ప్రకారం ఒక వ్యక్తికి నష్టపరిహారం చెల్లించినట్లయితే, పరిహారం చెల్లించకపోవడం లేదా కోర్టులో జమ చేయకపోవడం వల్ల సెక్షన్ 24(2) కింద కొనుగోలు గడువు ముగిసిందని చెప్పడానికి అతనికి అవకాశం లేదు. సెక్షన్ 31(1) కింద ఆ మొత్తాన్ని టెండర్ చేయడం ద్వారా చెల్లించాల్సిన బాధ్యత పూర్తవుతుంది. నష్టపరిహారాన్ని స్వీకరించడానికి నిరాకరించిన లేదా అధిక నష్టపరిహారం కోసం సూచన కోరిన భూయజమానులు , 2013 చట్టంలోని సెక్షన్ 24(2) ప్రకారం భూసేకరణ ప్రక్రియ ముగిసిందని చెప్పలేరు.

366.6. 2013 చట్టంలోని సెక్షన్ 24(2) లోని నిబంధనను సెక్షన్ 24 (1)(బి) లో భాగంగా కాకుండా సెక్షన్ 24(2) లో భాగంగా పరిగణించాలి .

366.7. 1894 చట్టం ప్రకారం స్వాధీనం చేసుకునే విధానం మరియు సెక్షన్ 24(2) ప్రకారం విచారణ నివేదిక/మెమోరాండం తయారు చేయడం ద్వారా పరిగణించబడుతుంది. 1894 చట్టంలోని సెక్షన్ 16 ప్రకారం స్వాధీనం చేసుకోవడంపై అవార్డు ఆమోదించబడిన తర్వాత , రాష్ట్రంలోని భూమికి 2013

చట్టంలోని సెక్షన్ 24(2) కింద ఎలాంటి ఉపసంహరణ అందించబడదు ,
ఎందుకంటే ఒకసారి స్వాధీనం చేసుకున్న తర్వాత సెక్షన్ 24 కింద ఎటువంటి
లోపం ఉండదు.

366.8. 1-1-2014 నాటికి సంబంధిత అథారిటీ వద్ద పెండింగ్ లో ఉన్న భూసేకరణకు సంబంధించిన ప్రొసీడింగ్స్ లో 2013 చట్టం అమల్లోకి రాకముందు ఐదేళ్లు లేదా అంతకంటే ఎక్కువ కాలం స్వాధీనం చేసుకుని నష్టపరిహారం చెల్లించడంలో అధికారులు విఫలమైతే చర్యలు తప్పవని సెక్షన్ 24(2) నిబంధనలు వర్తిస్తాయి. ఐదేళ్ల గణనలో కోర్టు జారీ చేసిన మధ్యంతర ఉత్తర్వుల జీవనాధార కాలాన్ని మినహాయించాలి.

366.9. 2013 చట్టంలోని సెక్షన్ 24(2) ప్రకారం భూసేకరణ ముగించబడిన ప్రక్రియల చట్టబద్ధతను ప్రశ్నించే అవకాశం లేకపోలేదు. 2013 చట్టంలోని సెక్షన్ 24 అమలు తేదీ అంటే 1-1-2014 న పెండింగ్ లో ఉన్న ప్రొసీడింగ్ కు వర్తిస్తుంది. ఇది కాలం చెల్లిన మరియు కాలపరిమితితో కూడిన క్లెయిమ్ లను పునరుద్ధరించదు మరియు ముగిసిన విచారణలను తిరిగి తెరవదు లేదా భూసేకరణను చెల్లుబాటు చేయడానికి కోర్టుకు బదులుగా ఖజానాలో నష్టపరిహారాన్ని జమ చేసే విధానాన్ని స్వాధీనం చేసుకునే విధానం యొక్క చట్టబద్ధతను ప్రశ్నించడానికి భూయజమానులను అనుమతించదు."

3. పైన పేర్కొన్న వాటిని దృష్టిలో ఉంచుకుని, చట్టము, 2013 లోని సెక్షన్ 24 (2) కింద భూ సేకరణ రద్దు అయినట్లు పరిగణించబడకపోతే, అసలు రిట్ పిటిషనర్ చట్టము, 2013 ప్రకారం పరిహారానికి అర్హులు కాదు. ఈ పరిస్థితులలో హైకోర్టు జారీ చేసిన వివాదాస్పద తీర్పు మరియు ఉత్తర్వు నిలువజాలవు.

4. పైన పేర్కొన్న కారణాల దృష్ట్యా, ప్రస్తుత అప్పీల్ విజయవంతమవుతుంది.హైకోర్టు జారీ చేసిన ఆక్షేపిత తీర్పు మరియు ఉత్తర్వు దీని ద్వారా రద్దు చేయబడి పక్కన పెట్టబడతాయి. ప్రతివాది నెం.1 చే దాఖలు చేయబడిన రిట్ పిటిషన్ ను తదనుగుణంగా కొట్టివేయబడినది.

ప్రస్తుత అప్పీల్ తదనుగుణంగా అనుమతించబడుతుంది.

అయితే, కేసు యొక్క వాస్తవాలు పరిస్థితులలో, ఖర్చులకు సంబంధించి ఎటువంటి ఉత్తర్వులు లేవు.

పెండింగ్లో ఉన్న దరఖాస్తులు ఏవైనా ఉంటే అవి కూడా పరిష్కరించబడినవి.

[ఎం. ఆర్. షా] న్యాయమూర్తి

[సి. టి. రవికుమార్] న్యాయమూర్తి

న్యూ ఢిల్లీ;

ఏప్రిల్ 10,2023